

годна за потребление и имъ дава производително направление¹⁶⁾; чрезъ него се съдѣйствува по този начинъ за разширяването и укрѣпяването на съществуващи вече прѣдприятия и за възникването на нови; въ силата на този послѣденъ фактъ той привежда въ движение мускулната сила на работника и интелектуалнитѣ способности на интелигентния (създава се работа на широкитѣ маси, въ съставъ пропаднали занаятчи, обезземелени селени собственици и умственъ пролетарятъ); той, безъ разлика отъ собственъ капиталъ, носи на своя обладателъ принадлежна стойностъ (създава нови цѣнности, богатства)¹⁷⁾; и най-сегнѣ, чрезъ разширение на производството, се създаватъ надеждни източници за фиска.

При всичко това не трѣбва да прѣувеличаваме значението на кредита той не е лишень отъ дефекти.

Прѣди всичко, засилването на производството, подпомогнато отъ кредита, не е бегранично; то се опрѣдѣля отъ нуждитѣ на пазаря.

Работата се състои въ това, че не е достатъчно да се произведе стоката, нѣ че тя трѣбва да се продаде на консоматора. Продажбата е крайна цѣль и *sine qua non* за производството и търговията; тя (продажбата) дава възможностъ да се продължава, ако не въ по-широки размѣри (чрезъ акумулация, т. е. присъвокупление на излишѣка отъ прѣдприемаческия доходъ къмъ експлоатационния капиталъ), то поне въ прѣжнитѣ, познати размѣри. Не се ли реализира съѣдоват. продажбата ($C - P + n$), веригата отъ взаимни задължения неченва да се разпада¹⁸⁾; размѣритѣ на производството изново се ограничаватъ; работниятъ персоналъ се намалѣва до минимумъ; цѣнитѣ на стокитѣ чувствително падатъ; между търговско-промишления свѣтъ на става паника; довѣрие и кредитъ се поколебаватъ; влоговетѣ се изтегляватъ отъ банцитѣ безъ да имъ се дава производително направление. Въ такъвъ случай се казва че е настѣпила криза въ търговията и индустрията; а ако тя бѣде съпроводена и отъ недородъ въ земледѣлското производство, чрезъ което се понижава покупателната сила на зем. съсловие, търговската криза се прѣобрѣща въ обща народо-стопанска. Прочее, като дава резултати идентични съ изобилие на капитали, кредитътъ създава условия за свѣрхпроизводство и съ това подготвя почвата за възникването на търговско-промишленитѣ кризи.

¹⁶⁾ „Милионъ, находящъ се въ рѣцѣтъ на единъ банкеръ. прѣдставлява голѣма сила, тъй като той го раздава по свое благоусмотрѣние и нуждающитѣ се отъ пари могатъ да се обърнатъ направо къмъ него, когато тази сѣщата сума, разпрѣсната въ публиката между десетина или даже петдесетъ притежатели, съвѣстѣ не прѣдставлява сила: никой не знае какъ да намѣри тѣзи пари и къмъ кого да се обърне ва тази цѣль. Концентрацията на паритѣ въ банцитѣ е главната, ако не и единствена причина за безпримѣрното богатство на английския париченъ паваръ“. („Ломбардстритъ“, стр. 4).

¹⁷⁾ Правото на паричния капиталъ да иска лихва на своя капиталъ, който той отстъпва на своя събрать промишленъ капиталъ, се гради върху основата, че капиталътъ на първия въ рѣцѣтъ на промишленника е способенъ да носи принадлежна стойностъ, „влагни яйца“, би казалъ Марксъ (паричниятъ капиталъ, носещъ лихва, се прѣобрѣща на капиталъ, носещъ прѣдприемачески доходъ); върху частъ отъ тази принадлежна стойностъ именно претендира паричниятъ капиталъ и той дѣйствително я получава подъ формата на проценти (лихва).

¹⁸⁾ Индустриалецътъ ще може да плати по полица производителю на суровитѣ материали, ако той може да получи пари по полица отъ търговеца на едро; търговецътъ на едро отъ своя страна ще може да плати на индустриалеца, ако той е получилъ ввемаето си отъ дребнитѣ бакали и т. н.